

A hatodik nagy kihalás a földi élet történetében

Ökofilozófiai forгатókönyv*

Első állapot

Az élet és halál körforgása: életet eszünk, és enyészetet adunk ki, ami újra életet táplál. A növényi élet, az állati élet és a halál (enyészet, trágya) hármásának körforgása napenergiával működik – az állatvilág részeként növényi életet eszünk, és trágyát adunk ki, ami újra növényi életet táplál.¹

E körforgás sebessége hullámzó, de iránya van: az *oxigén-élet evolúciója*, mely lassan változtatja a bioszférát, s az utóbbi pár száz millió

* Az írás tördelésekor a szerző kifejezett kéréseinek tettünk eleget.

¹ Balogh János professzor és a kínai paraszt története: a vendég kapott enni, ne menjen tovább anélkül, hogy dolgát el ne végezné a budiban, hogy a paraszt gazdaságának visszaadja, ami jár.

E hatalmas szénkörforgásban természetesen részt vesz a kőzetek keletkezése és mállása – a szén nagy része a Föld hőmérsékleti viszonyai közt karbonát formában a kőzetekben van –, a vulkanikus tevékenység, az óceáni áramlatokkal változó szénegyensúly a tengervíznek stb. A talajbaktériumok tevékenysége e szempontból az állati élethez sorolható. A ragadozók, élősködők stb. csupán egy kis belső fordulat az állatvilágon belül.

év során apránként *halált vont ki* belőle.² Egyrészt a körforgásban továbbra is részt vevő talaj képződik az enyésző életből, másrészt e hatalmas körforgás apránként szén-dioxidot és metánt visz a felszín alá (szén, olaj, gáz, fagyott metán stb.).

Ez a fajta természet az oxigén-életnek kedvez, például kifejlődnek az emlősök és az ember. Az ember is életet eszik és trágyát ad ki, része a lassan változó, évszázmilliók óta működő folyamatnak.

Második állapot

Aztán egyszer csak, pár évszázada, az ember rátalált a föld alatti hatalmas halálraktárakra (az elbomlott szerves életre, a szénre, olajra, gázra), és *rászabadította az óriási halálmennyiséget a felvilágra*. Ettől iszonyúan felgyorsult az élet és halál körforgása, ráadásul az *visszafelé forog*: a haláláradat az oxigén-életre halált oszt. Az ipari

² Az élet és halál szó itt az ember és hasonló élőlények szempontjából szerepel. Más létformáknak akár épp élet lehet az, ami az embernek halál. Újra előtérbe kerülhetnek a Föld rejtett zugaiba visszahúzódt, nem oxigén alapú életformák is.

és mezőgazdasági forradalom alapja ez a vulkán-szerűen kitört pócegödör.

A trágya növényi életet táplál, de a hirtelen és óriási mennyiség már cunamiszerű abnormális hullámot kelt. A műtrágya sokszorosa a normál trágyának, így az ezzel és az olaj energiájával (gépesítés, öntözés, kemizálás) sokszorosára növelt élelmen (a lassú élelemtermelő képessége miatt kiirtott erdő, növényzet és vadvilág helyébe telepített intenzív gabonatablákon stb.) robbanásszerűen nő az ember- és háziállat-állomány. Ez a populáció örült mennyiségben tovább termeli a trágyát, a széndioxidot és a metánt,³ szennyezi a vizet, a légszennyezőanyagot, a talajt, megbolondítja a klímát...

Harmadik állapot

Az olajfelhasználás milliós nagyságrenddel gyorsabb, mint a keletkezése volt. Miért nem lassan, szabályozottan használta föl az ember a trágyaraklát?

Mert egyrészt „állatként” túlszaporodott – persze nem szó szerint, hiszen az élővilág fejlettebb szintjein különféle fékek és visszacsatolások lassítják a túlszaporodást. Az emberi civilizációk nagy részében⁴ a *hatalmi érdekek*

3 A szén-dioxidnál hússzor erősebb, üvegház hatású metán kibocsátása is szorosan kapcsolódik a népesség növekedéséhez, például a kérődzők tenyésztése, műtrágya, rizstermesztés.

4 Számos törzsi civilizáció egyensúlyban tartotta népességét a természettel, de a túlszaporodó civilizációk ezeket többnyire elpusztították: erről szól pl. a „Káin megöli Ábelt” bibliai története (vö. Daniel Quinn: Izmael).

Gyakran viszont a létszámban legyőzött civilizáció kultúrája civilizálta az anyagiak terén győztes túlszaporodókat. A génevolúció az utóbbi ezredévek során egyre inkább lemaradt a mémevolúció mögött. Szerencsére egyre több szubkultúrára jellemző, hogy az emberek nem a génjeiket, hanem a mémjeiket töreksenek örökíteni.

erőltették a túlnépesedést,⁵ elfojtották a természetes fékeket.

(Szerencsére ma már minden érdek az évente százmilliónyi, a párok által nem kívánt fogadás megelőzése mellett szól, csupán az emberré válás evolúciós folyamatában meg kell tanulni felelősen bánni a nemzés képességével, föl kell ismernünk helyzetünket és érdekeinket.)

Nagyanyák, anyák adták tovább lányaiknak a szörnyű bölcsességet: „Ha ingyen adod a tejet, ki veszi meg a tehenet?”

A hatalom nyomása a vallással visszaélve a nőket, a nőkön át a férfiakat nyomorította: a nők csak úgy engedték magukhoz a férfiakat, ha azok előbb felvállalták a robot, harc, szaporodás kötelezettségét. De miért kell eladni a tehenet?

Mert különben vénlány, lányanya, terméketlen élettárs – csupa megvetett státusz vár a nőre. Elviselhetetlen vallási szégyen a terméketlenség, még feleségként is. A fogamzásgátlás pedig (még a halálos kór elleni védekezés-ként is) szörnyű bűn. A történelem során a hatalom minden kiskaput igyekezett vallási segítséggel bezárni, hogy a szex iszonyú erejével megteremtse az embertúltermelést, az olcsó rabszolga-, munkás- és katonasereget.

Másrészt túlfogyasztás alakult ki a túlnépesedés okozta, egyre nagyobb versengésben (az egy ideig gyorsan bővülő erőforrásokért). Ráadásul manapság, amikor a Föld kapacitását kinőve már egyre szűkösebb erőforrásokért

5 Sok olcsó rabszolga, jobbágy, munkás, katona, alattvaló kellett építőkönek a magas társadalmi piramisokhoz. A géprabszolgák korában már senkinek sem érdeke a túlnépesedés, de a sok ezer éves kulturális, morális, vallási, ideológiai stb. elfojtások miatt hosszú a népességrobbanás fékútja.

folyik a versengés, ez egyre kényyszerűbb fogyasztássá válik, ami nem javítja az életminőséget, de nélküle a cég, a dolgozó lecsúsz a piacon és a munkaerőpiacon.

(Szerencsére az emberi élet értékét, értelmét, élvezetét a nem anyagi kincsekben, a szeretetkapcsolatokban, a lelki-szellemi élményekben való gazdagság adja. Aki ezekhez felnő, szerény anyagi szinten is jobb életminőségben élhet, mint a még anyagi szinten versengők.)

Harmadrészt az embernek egyre több anyagra-energiára van szüksége ahhoz, hogy elszigetelje magát a „kipufogócső” rosszabbik végétől: épületekkel és autókarosszériákkal, légkondival és hangszigeteléssel, víztisztító művekkel és személtávolító hálózatokkal, egészségügyi és biztosítási rendszerekkel, zárrakkal és örökkel, határokkal és hadseregekkel, ingázással és üdülésekkel, megszépítő médiával és távolságot tartó kommunikációval, bürokráciával és tömegélet-szabályozásokkal stb. próbál *élhető mikrokörnyezetet* teremteni magának a túlzószóvalódó és tönkremenő civilizációs környezetben.⁶

(Szerencsére természetesebb, kevésbé erőforrás-igényes módjai is vannak a zsúfoltságból és romló civilizációs környezetből való kivonulásnak.)

Negyedik állapot

A cunamihullám tehát végighalad a körforgáson: a trágyagejzír növényi élelemhullámot gerjeszt, azon az ember- és háziállat-állomány sáskajárás-

6 Az elszigetelés persze sosem tökéletes, így alkalmazkodni is próbál, egyre inkább „halálfalóvá” torzul, némely mutációi lassan már jobban kedvelik a benzingőzt, zajt, zsúfoltságot, mint a természetet. Hiszen a helyzet a széndioxidot, eutrofizációt stb. kedvelő létformáknak kedvez.

ként szaporodik, és hulladéka elönt mindent. Mindez, az erőszak növekedésével, mérhetetlen biztonsági és fegyverkezési kiadásokkal jár.

A Biblia szerint az özönvíz oka a túlszaporodás, és az ennek következtében növekvő erőszak volt. Konrad Lorenz szerint az emberiség első számú halálos bűne a túlnépesedés, ami agresszióhoz vezet. Lehet, hogy a vízözön egy erőszaközön metaforája, ami egyszer már elpusztította az emberiség jelentős részét?⁷

(Szerencsére terjed a „make love, not war” gyakorlatiasan kiegészített változata: szeretkezz, de ne csinálj véletlenül gyereket, nehogy háborúznod kelljen! „Boldogok a szelídek, mert övék lesz a Föld.” Máté 5,5)

A globális gondolkodásmód kialakulásának alapvető akadálya a domináns demográfiai eszmék logikátlansága. Például Magyarországon és Európában is általában az ún. előregezés miatt aggódnak, miközben mindenki örül, ha hosszabban és egészségesebben élhet.

A kevés születésből munkaerő-hiányra következtetnek, nyugdíj és bevándorlás miatt aggódnak, miközben a kevés itt születőnek sincs felnőve munkája. Hiszen egy globalizálódott gazdaságban élünk, ahol iszonyú túlkínálat van fiatal munkaerőből, amelynek nem is kell idevándorolnia ahhoz, hogy:

- elvegye a munkahelyeket az itteniektől
- távolról az itteni piacra termeljen
- vagy akár itteni nyugdíjpénztári tőkével az itteni nyugdíjakat megtermelje.

7 A vicc szerint Isten csak azért nem küld újabb vízözönt, mert az első se vált be. Küldött helyette trágyaözönt? Semmiképp. Vízözönt se küldött. A természet a maga törvényei szerint működve szolgálja a teremtés célját. Nem konkrétan ökológiai vonatkozásban, de a vízözönhöz kapcsolódik Weöres Sándor *Jóslás a trágyaözönről* című írása is.

A „kellő számú” gyermeket nem vállalókat azzal vádolják, hogy föláldozzák a holnapot a máért, nem gondolnak a jövőre. *Pedig a holnaputánért áldozzák föl a holnapot, azaz épp ők gondolnak logikusabban a jövőre.* Alacsonyabb létszámon és fogyasztással jöhet csak létre egyensúly a területünk eltartó-képességével. Aki a népességsökkenést is és a fogyasztáscsökkenést is rossznak tartja, valószínűleg pszichésen képtelen lesz szóba állni a globális tényekkel.

Európában a népsűrűség még sok tízmillió kivándorlás után is a világátlag duplája. Így az elmúlt századok túlnépesedésének az az ára, hogy az egyensúlyhoz csak a csökkenés időszakán át vezet út.

A demográfiai téveszméket az évezredek során sokféle hatalmi ideológia nyomása hozta létre. Amiből túltermelés van, az olcsó. Amíg csak állati és emberi erő volt, kellett a sok alattvaló, az olcsó katona és munkás, rabszolga, jobbágy, proletár, dolgozó..., így sokféle manipulációval erőltették a szaporodást.

Szerencsére ma már sem politikai, sem gazdasági, sem katonai, sem vallási stb. hatalomnak nem érdeke a túlnépesedés, így szabaddá vált az út annak fölismeréséhez, hogy a családtervezés mind egyéni, mind közös érdek. A globális képzés fontos kérdése, hogyan le-

het ezt a fölismerést elterjeszteni, miközben a múlt hatalmi ideológiáinak roncsai még eltorlaszolják az utat.

Ötödik állapot

Látszólag még nincs nagy gond. A megsokasodott oxigén-élet mindent előntő hulladéka tovább növeli a trágyabőséget, ebből még több élelem lehet stb. Felgyorsult az élet körforgása, intenzívebb életet lehet élni, csak *a gyengébbje pusztul, aki nem bírja a versenyt.* A feltörő olajgejzireket az ember nem halálözönnek tekinti, hanem az életet intenzívebbé tevő energiaforrásként örömmel fogadja. Az eddigi öt nagy földtörténeti kihalás emberi közreműködés nélkül történt, de a rétegvizsgálatok szerint mind az öt-nél jelentős szerepet játszott a szénkörforgás cunamiszerű hulláma.

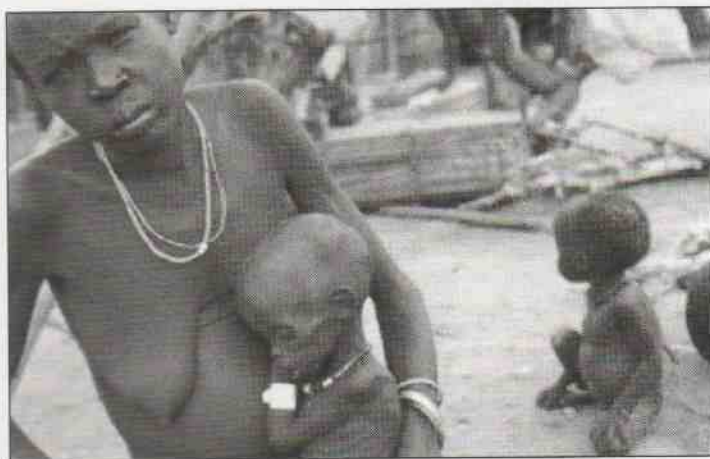
Mi az ember különleges szerepe a hatodik kihalásban? Hogy az olajfeltörést maga idézte elő, élelemmé alakította (tudatosan) – és túlszaporodásba (tudatlanul).

Persze az energiabőség elképesztő pazarláshoz vezet, *az emberi tevékenység hatékonysága nagyon gyenge*, például a tengeri halászathoz tizenháromszor annyi fosszilis energiát használ föl, mint amennyi kalóriát a kifogott halhús ad.⁸ A túlnépesedés miatt végtelenül fölerősödött versenyben csak ilyen pazarlással lehet felül maradni.

⁸ A halászmadarak már tizenháromszor nagyobb hatékonyságnál is éhen pusztulnának, azaz amikor pont annyi kalóriát használnának el a halászathoz, amennyit a kifogott halból nyernek.

Húsevők közül általában nagyságrendekkel kevesebbet tud eltartani egy adott terület, így az általános „több megélhetés vagy több szaporodás?” kérdés konkrétumai között a „több hús vagy több száj” is szerepel.

A „kocsi vagy kicsi” kérdés is ide tartozik, mert a szaporodás anyagi természetű dolog, amely verseng

(Szerencsénél
menzió
verseny
a halált.

Hatodik

De a trag
mi-hullám
zik a növ
feltételeit
nálja az é
gyaraktár
stb.).

A lét
mány fe
san term
nulás és
szűköse
kon, ke
mizálás
beleértv
lajba, n
stb.).⁹

A há

Szám
külön
gény
kolbá
hogy
talált
madr

a Föl
dolgo
termé
ezért
minő
kész
bort
sonl
men

Ök

(Szerencsére lehet egy másik, fontosabb dimenzióban fejlődni, távol maradva ettől a versenypályától. Az élet értelme az, ami túléli a halált.)

Hatodik állapot

De a trágyabőségnek hamarosan vége. A cunami-hullám csak egyszer futhat körbe. Beleütközik a növekedés határaiba, elhasználja saját létfeltételeit: már első körbefordulása során elhasználja az évszázmilliók alatt felhalmozódott trágyaraktárakat (fosszilis energia, ásványok, talaj stb.).

A létrejött óriási ember- és háziállat-állomány fenntarthatóan, azaz a saját, folyamatosan termelődő hulladékából csak keserves tanulás és létszámbeli fogyás után, és csak sokkal szűkösebben tud majd élni (leromlott talajokon, kevés üzemanyaggal és öntözéssel és kemizálással, eldobás helyett újrahasznosítással, beleértve a városi fekália visszajuttatását a talajba, mert a vizekbe kerülve csak algát terem stb.).⁹

A három kívánság

Számos mese szól ostobákról, akik valamely különös szerencsét eljátszottak. Például a szegény ember, akinek három kívánsága lehetett, kolbászt kívánt, aztán a felesége, dühében, hogy férje egy kívánságot így elpazarolt, azt találta mondani, bár nőne az orrodra, így harmadikként azt kellett kívánniuk, hogy jöjjön

a Föld eltartóképességéért más anyagi természetű dolgokkal (pl. étkezés, mozgás). A gyermekszertet természetesen nem anyagi természetű dolog, éppen ezért nem is mennyiségben nyilvánul meg, hanem minőségben, gondosságban (pl. a nemzésre való felkészülésben). A magyar szólások között a „szereti a bort” nem borkedvelőt jelent, hanem iszákost. Hasonlóan pejoratív az a gyermekszertet, amely mennyiségre törekszik.

rendbe az orra. Így újra ott álltak, mint a három kívánság előtt.

Ezzel szemben az emberiség a különösen nagy szerencse alkalmát úgy szúrta el, hogy még katasztrofális helyzetbe is juttatta magát. Sok tízezer év után, ameddig csak emberi és állati energia volt, rátalált a sok száz millió év alatt a föld alatt összegyűlt energiakincsre (szén, olaj, gáz). Általános jólét lehetett volna, hiszen az ember csodás dolgokat talált fel.

De mivel gazdasági, fegyverkezési és szaporodási versenyre használta ezt az „energia-táptalajt” is, robotként és ágyútölteléként használva a szegényeket, szülőgépként a nőket (Amartya Sen, Nobel-díjas indiai-amerikai közgazdász kifejezése), kiszorítva a létből a gyengéket, és a győztesek újabb érdekcsoportokra szakadva mindig tovább marakodtak a bőséges koncon, két-három évszázad alatt elpazarolta az energiakincset.

Ezután már ott sem folytathatja, ahol a középkorban tartott, hiszen egyrészt lerontotta a Föld eltartóképességét, másrészt itt áll a kifogyóban lévő energia-táptalajon óriásira duzzadt népesség, a most már nem bővülő, hanem szűkülő erőforrásokért folyó marakodásra és szomj- és éhhalálra ítélve.

⁹ Csak több generáció alatt derül ki, hogy minek hol van a határa. Ha egy fosszilis készlet elhasználására rászokunk, akkor olyan létszámhoz, fogyasztási és növekedési szinthez szoktatjuk hozzá magunkat, amit a megújuló áramok nem igazolnak vissza. Vagy összeomlás következik be, vagy olyan többgenerációs elkorcsosulás, mint a Húsvét-szigeten.

Ha viszont egy hulladéknyelő telik meg hamarabb – ilyen a helyzet a szénnel –, az még rosszabb. Valaminek a kifogyása legalább jól érzékelhető, előre jelezhető, kiszámítható, kikényszerít döntéseket. Az elszennyeződés viszont fokozatosan történik több generáció során, és fokozatosan romlik az emberek életmódja. A végén már nem is emlékeznek, milyen volt tisztább körülmények között élni.

A többség nem fékez, hanem a versengésben az utolsó tartalékait is arra használja, hogy elodázza a problémát. Például fölszánt mindent, amit lehet, és az élővilágtól elvéve monokultúrát hoz létre belőle, az utóbbi néhány évtizedben nagyságrenddel növelte a tengeri halászatot, egészen a túlhalászásig stb. A *humániások* a tévút okozta bajokat foltozgatják, de hiába, az egyre nagyobb túllövést annál nagyobb összeomlás követi majd. A *humánusok* fékeznek, hogy be lehessen venni a kanyart a helyes irányba.

(Szerencsére nem kell várni másokra, politikai döntésekre stb. A gyorsan és nagyban változó környezethez könnyű menetfölszereléssel jobban lehet alkalmazkodni. A kicsi a szép. Az jár jobban, aki hamarabb kezdi a fogást az anyagiakban, az átállást a nem anyagi gazdagságra.)

*És hosszú béke van s az ember
Rémitő szapora,
Talán hogy a dögvésznek egyszer
Dicsőbb legyen tora:
Sóvár szemmel néz ég felé,
Mert bajh a föld! az nem övé,
Neki a föld még sírnak is kemény:
Nincsen remény!*

**Vörösmarty Mihály:
Az emberek (részlet)**

Hetedik állapot

Az energiaözöntől mérhetetlen erős lett az ember, gépeivel elvesz minden használható területet az élővilágtól. Kivág, fölszánt, beépít, irt... Rohamosan csökken a *fajgazdagság*, pedig vannak történelmi tanulságok. Például Jared Diamond szerint az ausztrál bennszülöttek félszázezer éve kiirtották a nagyvadakat, ez a bozót-nyiladékok záródásához vezetett, ami gyakoribb bozóttüzekhez, ez klímaváltozáshoz, elsivatagosodáshoz. Így az ausztrál bennszülöttek egy degradálódott eltartóképességhez kényszerültek alkalmazkodni. Negyvenézer éve még ugyanott tartottak, mint más ősemberek Európában, Ázsiában és Afrikában, de a fehér ember megjelenéséig nem fedezték föl a mezőgazdaságot, az írást, a fémeket, a tengerhajózást.

Amerikába jutott el legkésőbb az ősember (kb. 12 ezer éve), és mintegy kétezer év alatt be is népesítette Alaszkától a Tűzföldig. Ezalatt szintén kiirtotta a nagyvad fajok legtöbbszörét. Így, míg az eurázsiai civilizációt a juh, kecske, disznó, szarvasmarha, ló házasítása röpitette, Amerikában és Ausztráliában őshonos emlős sohasem húzott ekét, szekeret, harci kocsit, sohasem adott tejet, vagy vitt hátán lovast. Valószínűleg nem kis mértékben a sok ezer évvel korábbi őseik fajokat kipusztító életmódjának következtében ezek a civilizációk csupán emberi izomerőtől hajtva vánszorogtak előre. Például ezért győzhette le egy maroknyi vasat és lovat ismerő európai az inka és azték birodalmakat.

Száz és száz jövőző generáció életkörülményeit teheti tönkre a természetpusztító ember. A mai túlszaporodott emberiség is visszahull, és utódai egy szétbarmolt Földön tengődnek majd, mint ahogy a Húsvét-szigetiekkel is történt.

(Szerencsére a történelem célja nem a technokrata „fejlődés”, hanem a személyiség-fejlődés. A technikailag fölszereltebb hódí-

tők élete nem boldogabb, emberibb és értelmesebb. Ellenkezőleg, a szaporodásban, fogyasztásban és biztonsági kérdésekben harmonikus, a természettel egyensúlyban lévő civilizáció ad több lehetőséget a személyiségfejlődésre.)

Nyolcadik állapot

De még mielőtt a trágyabőség véget érne, az ember már nem lesz képes elviselni az oxigén-élet gyors visszafelé forgását. Olyan korszakban fejlődött ki, amikor apránként, folyamatosan halált vontak ki a földtani folyamatok a rendszerből. Most olyan korszakban él, amikor óriási mennyiségben halál adódik hozzá a rendszerhez. Ilyen mértékű és sebességű körforgás egy ekkora felszínű bolygón évtizedek alatt évmilliókkal forgatja vissza az állapotokat (a dínók korához hasonlóvá alakítja vissza a légkört). Túltelíti a folyamat ellensúlyát képező szennyezésnyelöket és -semlegesítőket, megmérgezi a bioszférát stb. Talán egy egész földtani korszakra alkalmatlanná válhat emberi életre a Föld.

*Azt álmodtam, hogy mind kihalt a földről
Az ember, és a föld csak élt tovább.
Tavasszal kicsíráztak a göröngyök
És kivirítottak a violák.
A madarak vígabban énekeltek,
És gondtalanul járt a szende őz,
A gólyák télre ismét útra keltek
És százszor szebben múlt a csendes ősz.
A börtönök küszöbét dudva verte,
Kivirágzottak az utcakövek,
Illat tömjéne szállt áldón az estbe
S örökre elhervadt – a gyűlölet.*

Juhász Gyula:
Azt álmodtam...

A teljes oxigén-élővilág nehezen bírja a visszafelé forgást. Az ember halált oszt a megtalált hatalmas halálraktárakból. De ha a vegyi fegyverek nem szabadulnak el, akkor azok az élőlények megmaradnak, amelyek ezt a halálbőséget az embernél sokkal jobban bírják. A kis élőlények evolúciós gyorsaságával a nagyok, köztük az ember, nem tudnak versenyezni. A baktériumok, gyomok, rovarok sokkal hamarabb válnak rezisztenssé, míg az ember nem bírja a rá visszaszóródó mérgeket (vö. háborús veterán betegségek, higany, asztma, rák stb.).

Még a növényi életnek is rossz a trágya-özön. A talaj pusztul, erózióval a vizekbe vándorol. A föld alóli trágyaözön átkerül a légkörbe és a vizekbe, valamint mérgek és rövid távon lebonthatatlan műanyagok formáját ölti. Amennyi előnyt jelenthetne tápanyagként, annál sokkal jobban rongálja a növényi életet pl. talajpusztításként, mérgeként és a klíma megváltoztatásával.

(Szerencsére a fiatalok időben felkészítve elkerülhetik az időcsapdákat, a halálos civilizációs mintákba sodródást. Időcsapdák azok, amikor óriási életenergiákat fektetnek valamibe, amiről csak évek, talán évtizedek után válik világossá, hogy téves döntés volt. Az időcsapdák leggyakrabban a pályaválasztás, párválasztás, munkavállalás, vállalkozás, lakhelyteremtés, eladósodás s legfőképpen a gyermeknemzés terén leselkednek.

A nem kívánt fogadások megelőzése (amihez a lányok iskoláztatása, a nők jogai és a családtervezési eszközök elérhetősége kell) bármely más módnál százszor hatékonyabban csökkenti a Föld ökológiai terhet, a túlfogyasztást, az erőszakot. Vannak jó példák, hogy kellő társadalmi tudatosság-növeléssel gyors fordulat érhető el ezekben az emberiség jövőjét meghatározó reálfolyamatokban.)

A reproduktív egészség emberi jog

1. Alapvető emberi jog a családtervezés (vö. Teheráni ENSZ-konferencia, 1968). Ebbe beletartozik a jog

- a) a tudásra (nemcsak a szexualitásról és fogamzásgátlásról, de a demográfiai és ökológiai helyzetéről, globális és hosszú távú trendekről is, hiszen a nemzés évtizedekre szóló döntés)
- b) a családtervezési kompetenciára való nevelésre és
- c) az eszközök elérhetőségére, hogy az emberek jól informált döntéseket tudjanak hozni, és meg tudják előzni az általuk szándéktalanul okozott foganásokat.

A pár szándéka nélkül létrejövő foganás gyakran hátrányos helyzetet teremt a pár, főleg a nő számára, valamint meglévő gyerekeik és főleg a születendő gyermek számára.

2. Mint minden jogot, a családtervezés alapvető jogát is csak úgy lehet gyakorolni, hogy ne sértse mások alapvető emberi jogait. Ez esetben a pároknak figyelembe kell venniük, hogy a jövő nemzedékek minden tagjának joga, hogy

- kívánt
- mégpedig önmagáért (s nem mások gazdasági, nemzeti, vallási, rokoni, párkapcsolati, pszichés stb. érdekei miatt) kívánt gyermekként fogadjon meg
- aki felnőve elmondhatja: szeretőbb szülőket, jobb kort s helyet nem is kívánhattam volna.

(Kívánt gyermek, kívánt szülő elv)

Nem kérdezhetik a párok azt, hogy akarnak-e gyereket. Csak azt kérdezhetik, hogy igazán szeretne-e egy gyermek hozzánk és most megfoganni?

Az anyagi megfontolások pozitívak is lehetnek: az emberek sejtik, ösztönösen érzik a szűkebb és tágabb élőhelyük túltelítettségét,

és meggondolják, hogy el tudnak-e tartani egy újabb gyermeket két évtizedig, s a Föld el tudja-e tartani hét-nyolc évtizedig.

A világon elsőként Magyarországon országgyűlési biztosa van a jövő nemzedékeknek. A döntésekben figyelembe kell venni a még meg nem fogantak érdekeit.

3. E két jogból következik a társadalmi kötelezettség a megfelelő képzésre és a családtervezési eszközök elérhetőségének (ingyenességének) biztosítására stb.

A holland modell szerint nem tiltással és moralizálással, hanem neveléssel és ismeretterjesztéssel érik el, hogy az abortuszok és a tinédzserterhességek száma az európai átlagnál sokkal alacsonyabb.

Ezek a jogok akkor is érvényesek, amikor nincs túlnépesedés és ökológiai válság!

Utóhang

Ezt elbaltáztátok! – mondta a Teremtő, amikor a pozícióharcban túlszaporodó, túlfegyverkező és túltermelő, túlfogyasztó, túlszennyező emberiség belefulladt saját mocskába a szétbarmolt Földön.¹⁰

¹⁰ Az *elbaltáztátok* háromértelmű szójáték. Elrontottátok, de a kétféle módját is jelzi. A szlengben ez a szó a nemi aktusra, a felelőtlen nemzésre utal. A balta pedig a legkockázatosabb eszköze az embernek, már a kőbaltával kezdve. Az erdőirtással kezdődik a Föld szétbarmolása. A fajok kihalása élőhelyük tönkretételével. A vízkörforgás, párolgás, esőerdő helyett áradás és aszály váltakozik. A talaj keletkezés helyett erodálódik. A levegő tisztulása helyett széndioxid kerül bele, hiszen a kivágott fa előbb-utóbb tüzre kerül. A bányászat (a mélyen elszigetelt idegen anyagok szétszórása a bioszférában) is a készülő Föld-seb felületének erdőtlenítésével kezdődik.

Az élet értelmét jól sejtő, személyiségükben fejlődő meghagyókat felsőbb osztályokba helyezte több százmilliárd galaxisának milliárdnyi élhető bolygójából álló kozmikus iskolájában. A túlnépesedést és a versenyt politikai, gazdasági, katonai, vallási, nacionalista, klán, profit, függőség stb. érdekekből erőltetőket és egyéb gonoszokat javítóintézetbe rakta. A Földet, e túlpörgetett mókuskereket szervizbe küldte nagyjavításra, a túl hamar a Földre rángatott gyermekeket visszatette az iskolai előkészítőbe, az olyan szülőket pedig, akikkel csak megtörtént a nemzés, osztályismétlésre kötelezte. Ja, és a különféle vallási vezetőket és egyéb nevelőket, akik a termékenységet elvárásnak, a termékenység nélküli szerelmeskedést meg bűnösnek tanították, kiegészítő iskolába utalta.¹¹

Még lehetséges a fordulat. A válság kínai írásjele = veszély és esély.

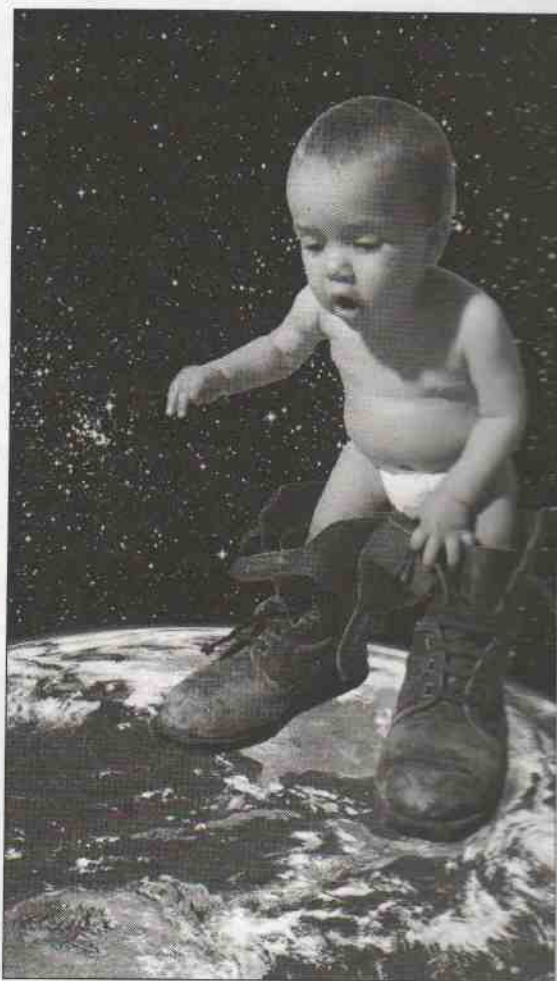
Amikor nem épületben, ágyban, hanem a természetben szeretkezünk, erdőben fogócskázva, réten hemperegve, csónakban ringatózva, kilátón gyönyörködve a tájban, bőrünkön érezve a napot, vizet, szelet, esőt, akkor sokkal gondosabban tudatában vagyunk annak, hogy nem szabad véletlen gyereket csinálnunk, nehogy az eltartása olyan nehézé váljon, hogy kénytelenek legyünk kivágni ezt az erdőt, felszántani ezt a rétet, beszennyezni ezt a vizet, beépíteni ezt a csöndes, érintetlen tájat...

¹¹ Az egész írás célja a szokásosnál mélyebb, globálisabb és földtörténeti időtávlatokban való elgondolkodtatás. Annak megértetése, hogy az emberiség sorsát nem a felszínen zajló dolgok határozzák meg, mint a politika, vallás, pénz, média, tüntetések stb., hanem a reálfolyamatok, az ökológiai tények. Például amiből mérhetetlen túlkínálat van (mint jelenleg emberből), az mérhetetlenül olcsóvá válik.

A mérhetetlen kozmoszban parányi változások a földi élet nagy kihalásai, hasonlóképp az ember személyiségfejlődésében parányi változás a biológiai halál (akár betegség, baleset, ökológiai válság, vagy egyszerűen végelgyengülés okozza).

Viszont a személyiségfejlődésünket éppen az viszi előre, ha erőnk szerint küzdünk a szenvedések megszűntéért, a megvilágosodásért, a Föld gyönyörűségeinek megőrzéséért...

A térben és időben felfoghatatlanul nagy kozmikus iskola sejtése összehangolja az óriási bajok jelentéktelenségének és az apró személyiségfejlődési lépések jelentékenységének paradoxonját.

„Tudod, hogy érted történnek mindenek – mit búsulsz?
A csillagok örök forgása néked forog
és hozzád szól, rád tartozik, érted van minden dolog
a te bűnös lelkedért.

Ó hidd el nekem, benned a Cél és nálad a Kulcs
Madárka tolla se hull ki – ég se zeng, – föld se remeg,
hogy az Isten rád ne gondolna. Az Istent sem értheti meg,
aki téged meg nem ért.

Mert kedvedért alkotott mennyet és földet s tengereket,
hogy benned teljesedjenek – s korok történetét
szerezte meséskönyvedül –, s napba mártotta ecsetét,
hogy kifesse lelkedet.

Kinek színezte a hajnalt, az alkonyt, az emberek arcát? Mind teneked!

És kinek kevert sorsokat és örömet és bánatot,
hogy gazdag legyen a lelked? És kinek adott
annyi bús szerelmeket,

szerelmek bűnét és gyászát? s hogy bűn és gyász egysúlyú legyen,
eleve elosztott számodra szépen derűt és borút,
sorsot és véletlent, világ nyomorát, inséget, háborút,
mindent a lelkedre mért

öltöny gyanánt: – úgy van! eónok zúgtak, tengerek száradtak, hogy a lelked: legyen
császárok vétkeztek, seregek törtek, hogy megkapd azt a bűt,
amit meg kellett kapnod, és világok vihara fűtt
a te bűnös lelkedért!

Mert ne gondold hogy annyi vagy amennyi látszol magadnak,
mert mint látásodból kinőtt szemed és homlokod, úgy nagyobb
részed énedből, s nem ismered föl sorsod és csillagod
tükörében magadat,
és nem sejtetted hogy véletleneid belőled fakadnak,
és nem tudod hogy messze Napokban tennen erőd
ráng és a planéták félrehajlítják pályád előtt
az adamant rudakat.”

**Babits Mihály: Zsoltár férfihangra
(Consolatio mystica)
(Nyugat, 1918)**